

Kalâtdlit aulisartue Atlantikuvdlo avangnâne suleqatigîngneq

aperssorneqartooq : Niels Carlo Heilmann
aperssuissoq : Aqigssiaq Møller

aussaq Savalingmiune atautsimêrssuaqatausimavutit taimalo Savalingmiormiut aulisarnîkut suleqatigîngniarnerâne pi-massait sujunertaidlo nalunagit. uvane atuagagssiamme „Grønland“-ime Paturs-sonip qanoq suleqatigîsinaunigssamut sujûnersûtâ oqaloqatigîssutigissarput oqauseqarfîgilârsinauviuk?

tâssa aussaq Savalingmiunîkavta, Atlantikup Avangnâne nunatdlit atautsimêrssuarnerâne, aulisartut peqatigîgfisa sujuligtaissue, politikerit kîsalo biologit atautsimêqatâuput. tåussuma tungavigâ kinguneralugulo aulisagkat igdlersorneqarnigssâta tungâtigut suleqatigîngnerulernigssap kigsautigineqarnera isumaqarpungalo aussaq atautsimêrssuarneq taimatut tûngavigssarqig-sorujugssûssoq ssujunigssame sût suleqatigîgfîgineqalernigssâta autdlartisarnerarnerane âmalo kigsautiginarsivoq sôrnguname tamavta isumatigîgtuâinarsî-nâusângigkaluaruvta ássigîngitsunut tûngatitdlugo aulisagkat imalûnît aulisagaqartuâinarnigssâ anguniardlugo âmav-dlatigut suleqatigîgfîsinaussamik piler-sitsinigssarput.

isumaq tåuna âmav politikerit isumaqatiginarîpiuk?

sô, tâssa taima isumaqavîgpunga. kisiâne sôrnguname âmav Kalâtdlit nunâne aulisartut tungâinîngânît sunut tamanut angînersinaunigssarput nautsorssûtigîngilarput. Kalâtdlit nunâta inuînut inûniarnîkut, aningaussarsior-nîkut angnertunerpâmik sûniuteqarnigssâ pingâr-tînerpauvarput. kisiâne sôrngunguname suleqatigîgfîsinaussut qimarratigînarni-ângilagut.

sujunersûtîtit îlâine taineqarsimavoq aulisagkat erniorfîsa pârivdluarnigssait, îmap mingugtingîngîngssâ kîsalo kigdleqarfiup avasigdlîngîngssâ.

tamáko isumaqatigîvdluînar-pâka, âmav Savalingmiune oqalugiarnivne tamâna ersserqigsardluînarpara. tâssa kalâtdlit aulisartuisa tungâinîngânît pingâr-titdluî-narîgput aulisarnerup âmav aulisagkat aulisarfîtdlo igdlersorsorneqâsagpata tâssausassoq aulisagkat igdlersorneqarnigssâinut sâkugssat pingârnerpât îlagîsagât aulisarnermut kigdleqarfiup avasitdlineqarnigssâ, tauvalo âmav sujunigssame aulisagaqartuâinarnigssâ kinguligssavtî-nut pingâruteqaqîngmat aulisagkat erniorfîsa îlâisa matugatdlarneqartarnigssait sujunigssame isumaqatigîniutaussartugssat îlagîsagait. sôrnguna aulisartut uva-

gut isumaqángilagut kigdleqángitsumik pissarisínaussat tamardluínaisa aulisarneqartarnigssait, tássame sujunigssaq erqarsautigísagaine isuma táuna tunuarsimârtílârtariaqartásaoq.

ãmataoq taisimavâ piniutit ássigíngitsut, kilisautit, qagssutit nigartaisa angíssusigsait kísalo piniutit ássigíngitsut qanoq ítúnigssait?

tássane ersserqigdluínartumik taigorneqartut sôrnguname piniutit pingârtumik qalut putorqortússusigssaisa aulajangiutaussarnerat aulisagkat mingnerussut igdlersorneqarnigssáinut pingârtorujungssûvoq. kisiáne âma igdluatungâtigut uparuarneqángitsôrtariaqángilaq kilisautit ator neqarneránut túngatitdlugo qanoq angnertutigissumigdlúnít putortússusait agdligaluaráine aulisagarpagssuit unerartu arput. tássa isumangnaitdlisavigdlune iliortoqarsínáungilaq tamánalo âma uvavtínit uparuarneqángitsúngísímángilaq.

Paturssonip taivâtaoq autdlartisarniarnigssaq ajornakusôrtugssáusassoq. ivdlit tamána qanoq isumaqarfiginerpat. aulisartússuse ilivse mána tikitdlugo qanoq misigisimassaqarpise. aulisartut savalingmiormiut avdlatdlume sinerivtíne aulisartartut erqarsautigalugit?

tássa mánákut kalâtdlit aulisartuisa tungâníngânít ersserqigdluínartumik piúmassarineqalerpoq kigdleqarfiup tungâtigut kalâtdlit tamatigordluínaq sagdliutitaulernigssait tássame mássákut imáikame savalingmiormiut mâne 3 sêmile tikitdlugo nunap kigdlerpiarpiáne aulisarsínautitáuput tamailivdlunilo kalâtdlit aulisartuisa tungáiníngânít mássákut nãmagigtaitdliutaujartuínarpoq, aperiuallerpunga tamána uvavtínut akornusersû-

taigínalínginersoq. tássalo mássákut imáikame 3 sêmilip kigdlínguane aulisartuarput pingârtumik rájarniutinik kilisagtu arput uvfalo nangmingneq kigdleqarfingme iluáne tamaningajak kilisagdlutik aulisarquussíngitsut. taimailivdlune âma uvagut tamána igdluatungilersúsaguvtigo – savalingmiormiut tungáinut ajortitsiniarnertut pínago-kisiáne Kalâtdlit nunâta aulisagai igdlersorneqásagpata savalingmiormiut aulisarfigissartagâta avasitdlilerneqarnigssâ pingârtorujungssûvoq. unalo âma ersserqigdluínartumik erqaijumavara : ilisimatût tungânít pâsissaoríkatasimassoq, tássa ímavtíne aulisagkat peroriartortarnerat ímamit kíssartuníngânít arrínêrarssússoq. tássalo aulisagârqat ímavtine peroriartortut nungorarneqáinásagput. aulisagaoráináungitsunúme navianartorujungssúsaoq. sôrdlo sârugdlit taimáissimassut. táuna mianerssûtigivdluarqigsârtariaqásaoq.

tamatumanísaoq suleqatigíngniarníkut ajornaqutausínaussut ilagísagunarpát savalingmiormiut, islandimiut kísalo norgemiut piniutimíkut kísalo qautúsimassamíkut – aulisarneq erqarsautigalugo – uvaguvtínit sujuarsimanerungmata. suleqatigíngneq ersserqigsumik aulajangersaivigineqarsímángigpat imaileriatársínauvoq aulisardluarnerussut piúmartunerussutdlo aulisagkat nungugkiartuâgínalisagait. tamána tungivtínit tagpigfigissorujungssûvarput. pingârtumik sârugdlít akugtortuârnerat ilârdlugo ernĩnaminêrarssuaq nunat avdlamiut táuko âma taerígkavta aulisariutitik avdlángortiterpait rajarniutíngortitdlugit, agdlát aulisariuterujungssuit 1500 t tikitdlugo angíssusigdlit nôrgemiut rájarniutíngortiterpait, taimailivdlutik uvaguvtínit sú-

kanipilerujugssuarmik avdlangortiteriput. uvagútaoq sôrnguname avdlángortiterivugut kisiáne taukunángânít akingmivfigssaqarnerujugssûgavta kigáinêrarsuarmik. tamána ássigíngitsorpagssuarnik túngaveqarpoq. ímaqa áma uparuarneqarsínaugaluarpoq uvagut aulisartut áma tamatumane pissôqataussugut, erqaimaniartigule qanga uvagut autdlartísimanersugut aulisarnivingmik inútigssarsiteqardluta.

suleqatigíngnigssame sujunersûtítut taineqarsimassut ilagátaoq aulisarníktut ilíniartitsineq atuartitauneq avdlatdlo áma neqerôrutigineqarsínáusassut. tamátínga túngatitdlugo áma táingitsôrusúngilara aussiaq pásissama ilagingmássuk sôrdlo ilíniartitsissúngormiat avdlamigdlúnít atorfiningniat aulisartôrqârtarnigssânik nunamilúnít inuit akornáne sulerqârdlutik ilínialertarnigssait piumassarineqartarsimangmat. tamána ivdlit qanoq isumaqarfiginerpat?

sôrnguname autdlarqáumutdle sôrdlo oqartunga aulisarníktut ilíniartitauníktudlo aulisarnermut suleqatigíngsínaunigssaq iluatingnartorujugssûvoq, atortorigsârutitdlo pásiartornigssáinut túngatitdlugo aulisartut atausiákât imalúníme kalâtdlit aulisartue avdlamiutdlume aulisartue ingmingnut pârdlakáusínaunigssait kalâtdlit aulisartuinut pingârutilerujugssûsaoq. tássame taimailiorniartoqásagpat aníngaussatigut ârqigssûssivdluarsimagáine ajornartoqarnaviángilaq. inútigssarsitit qagfagsarneqarsínauneránut taimailiordlune ikioqatigísínaugáine iluaqutaussugssáusaoq, tauvalo áma táuna taissat atuartitsinermut túngatitdlugo pingârutilerujugssuurtut uvanga táuna isumaqarfíqára. ilíniartitsinermut túnga-

titdlugo Savalingmiunisut ârqigssûsissoqârsimagaluarpat qulárnángitsumik inútigssarsititip tungátigut sujuarsainerme, ámalu uvdlumíktut aulisartúngorniartartut amerdlavatdlängínerat erqarsautgigáine pingârouteqartorujugssûsaoq. qulárnángitsumik ilíniartitsissut áma imarsiornerup tungátigut misiligtagaqarêrsimassut ámalu atorfingnik ássigíngitsunik pásissaqarêrsimassut ilíniartitamingnut pásingnigtitsisínaussorujugssûsagamik, taimailivdlune nunamut qagdloriartuínarneq pásititsivdluarníktut ímaqa avdlángortíneqarsínáusagaluarpoq, sujunigssamítaoq, uvanga isumaqarpunga táuna pingârouteqartorujugssûsassoq.

taineqarportaoq avámut ássigíngmik periauseqarnigssaq?

táuna áma ilalernarpoq, tássame Islande kiserdliorame ajalutitaungajavigpoq, ímaqa amerdlaneruguyta sôrdlo atarqineqarnerúsassugut. tamatumane suleqatauniarumavugut sapíngisamik tamat uvagut nangmineq periarfigssaqarnivtínik migdlisitsissúsángitsut sapíngisamik suleqatauvfigerusugpavut. áma suleqatauvfigerusugparput aulisagkat Atlantikup avangnâne kigdlilersorneqartarnigssânut túngatitdlugo suleqatigíngneq mássakut autdlartisarneqalerêrsog. tássame pissagssanik kigdlilersuineq sujunigssame pingârtorujugssûvoq imarput aulisagaqartuáinásagpat inúniutigssanik. kisiáne una unigfigíngitsôrneq ajorpara: sapíngisamik nunaveqartut kigdlilersuinerme angnertunerpâmik periarfigssaqartitau-nigssait. uvavtínut táuna pingârtupilorujugssûvoq.

Jens Poulsenip agdlautigissaminíngua-mine taisimavâ pissariaqalersimassoq kalâtdlit nangminêrdlutik kigsautitik ma-

lingniarnerussariaqalisagait. ivdlit tamána qanoq isumaqarfiginerpat?

landsráðimut ilaussortágoramale ámallo KNAPP-imut sujuligtaissúgoramale landsráðimut suliaqssássarnivtíne mánamutdlo sulissarnivtíne oqatdlisigissat nangmineq uvagut nunavtínut túngassuteqartut issigalugit angnertôrujugsuarmik qulangersimaneqartarnerput malungnarpoq, taimailivdlunilume áma uvagut soqutigissavut piárnerussumik árqívigineqarsínaugaluartut kinguarsarneqarujugssuarterput landsráðip písínautitaunerata angnikíssusia píssutigalugo. sujunigssame sapíngisamik kalâtdlit nálagkersuineramik sulialigtait angnertunerpámik aulajangíssalertariaqarput nunavtínut túngassuteqartunik. tamána neriûtiginartoq hjemmestyreudvalgime suliniutigineqalerpoq. ámallo nálagkersuínikut folketingime píumarineqartugssáusavdlune angnertunerussumik landsráðip píssugssautitaulernigssá. tamána píviussúngortíneqarsínaungigpat tássúnákut pásínásavarput nangminerssornerulernigssamik oqalugtarneq píviussúsimasángitsoq, tássa tamatumúnákut naqisimaneqáínásagavta.

ukiut mána tássa mardlúngulerput EF-mut taisineqatdlarmat. taimaníkut nunarput nággârpoq. mána tamatumúnákut nággârusungnerat sule taima sá-kortutiginerdlune. qanoq tamána malugissarpiuk?

isumaqarpunga avdlángorsimángitsoq. taimaníkut uvagut tungivtíníngânít tássa, aulisartut tungáíníngânít, nággârniarnigssaq sulíssutigisimavarput píssutigerpiardlugo kigdleqarfiup tungátigut avasigdlisitsiniarnermut pásigavtígo EF-mut ilangúkuvta ajornartorsiornarnipilorujug-

Egedesminde.

Foto: Ib Tøpfer (1969).

ssúsassoq. sujunertaussorme áma nalúngínavtígo ámallo pásiartuínardlugo mánamut issertútaumissârtaraluartoq EF-p anguniagá ilaussortat tamarmik kigdleqarfeqángitsumik akúnermingne aulisarsínautitaunigssait. tássa uvagut tamána árdlerqutiginerpaussarput. mássácutdlo malungnarpoq kigdleqarfingmik avasigdlilíniarnerput EF-p iluanítitdluta oqínerulersimángitdluínartoq.

ungasingitsúnguácut KNAPP agdlagfeqalersimavoq. táussuma súniúkiartornera qanoq ípa?

tássa avdlatutdle nunavtíne pissartut ajoraluartumik oqartariaqarpunga autdlatarneq arrítuinausimassoq ássi-gíngitsut píssutauvdlutik kisiáne tássa uvagut sujuligtaissut pásivarput aulisartut kátuvfiata sujunigssame akulerútaler-nigssánut súniuteqartugssaussoq. agdlag-feqarfigput ajúngitsumik ingerdláneqardlune ineriartortíneqarune tamanut atássuteqarnera angnertunerujartúsaq. taimailivdlunilo áma avatánit pissartut mailingnauvfiginigssait sujulerssuissúnernutdlo apūtarnigssait agdlagfeqarfivta malerssuineratigut – avatáne aulisarnerup ineriartortitaunerata malinauviginigssánut – oqilisautaussupilorujugssúsaq. sujunigssame táuna neriugdluautigârput. tássa autdlatínera arríkaluartoq mássakut ajúngitsumik ineriartortíneqalerpoq. taimailivdlunilo aulisartut kátuvfiata sullissarnigssánut oqilisautaussorujugssú-savdlune.

suma pingârnerpauitdlugo agdlagfiup máná suliará?

tássa angnertunerussumik kátuvfiup sineriangme tamarme peqatigígfít atautsimut katerssorniásavai kísalo ilaussortáungitsorpagssuit atássuteqarfiginiásavdlugit. Nanortalingmit Upernavik tikitdlugo kitáne ilaussortaqpugut. Tunume peqatigígfík atauseq aussaq pilersíneqarpoq. neriútigâralo taimatut ilaussortavut amerdlisaruvtigít kátuvfik nukigtortiar-tuártísavdlugo suniuteqarneralo agdliar-tuártísavdlugo. pásíssutigssat, aulisagkat, angatdlatit ámaló piniutit akínut túngássuteqartut atautsimínerme akit aulajangersarneqarnigssáine torqámavígssat mánákut katerssorpavut igdluatungilivtínut isumaqatigíngniarnivtíne atugagssavut. tássanime áma pásísavdlugo pi-

ngáqaoq aulisagkat akê, piniutit ámaló angatdlatit akínut nalerqiutdlugit qanoq equngássuteqartiginersut.

áma landsráðimut ilaussortavutit. ungasíngitsúkut siúnersúmik aulisartunut, piniartunut ámalume landsráðimut iluaqutaúsinaussumik sarqumiússaqarsimavutit. táussumauna sunarpiaq siunertarigá?

ukiarme landsráðime atautsimínivtíne siúnersútut sarqumiúpara inútigssarsuítinut Kalátldlit nunáne direktorateqaler-nigssaq landsráðip atánítumik. tássane isumagivara peqatigígfít inútigssarsiornermut agtúmássuteqartut sórdlo KNAPP kísalo landsráðe avámut tunissagsiorneq erqarsautigalugo piorsainarnermingne pitsángorsaivigineqarsínaunerat. áamátaoq taimatut sarqumiússinerma tunulequtará landsráðip atautsimínerup naláne sût inútigssarsiutaúsinausut ámaló tunigssagssiaúsinausut tunissagssiaulerumártutdlo kísalo tunissagssiat ilaisa avdlángortínigssáinut túngatitdlugo iluaqutigivdluartásagaluar-mago. KNAPP-ínáungitsumut ámaló landsráðínáungitsumut ámale kalátldlinut tamanut iluaqutaulersugssáusaoq, kísalo ilimanarpoq akigssarsiakínerussut tamatumúná-kut ikiorserniarnigssáinut periarfigssaqardluarnerulísassoq. isumaqarpungame agdlagfeqarfík taimáitoq landsráðip amigautigivdluínarâ.

uvdloq mána tikitdlugo inúsugtut aulisarnermik qimatsiartorneránut sórnguname aulisagkat akê píssúngitsórnaviángitdlat?

taimáisínauvoq ámalume ukiútitdlugo aulisartunut akigssarsiorfilungnera píssutaúsínauvoq. tássame ukiune kingugdlerne sârugdlít isumavdlútaunerat mig-

dliartuínarmat inûsugtut ilaisa atassuínarmik akigssarsiorfiusínaussunut nugtilernerat malungnarsiaruínarpoq. puigoqinatigule sunalûnit ilíniarniaráine autdlarqáumutdle narqa tikitdlugo ilíniartariaqarmat. aulisarneq āma taimáipoq. ilame kalâliararpagssuit ukiut pingasut sisamat tikitdlugit Danmarkimītartut avdlardluínarmik ilíniartarunaramik aulisarnermut túngassuteqartut tunugdliútarunardlugit. isumaqarpunga Danmarkimut atuariartortitaussartut amerdlavatdlâlersut, taimailivdlutigdlo imâtigut inûtigssarsiorneq soqutigungnaerêrdlugo nunavtínut utertartut. ilíniagagssat nunavtínut túngassuteqartut ilíniartarunángilait. āma táuna piniartûneq erqarsautigalugo ersserqigdluínarqigsârsimavoq.

māna kilisautinit 7-nit aulisarneq ingerdláneqarportaoq. táuko qanoq ingerdlápat?

autdlarqáumut kalâtdlit nikagineqaruarput avatâliarneq sungiusimángingmássuk kisiánile isumaga maligdlugo nautsorssûtausimassut qângerujugssuardlugit uvdlumíkut malingnauvdluarput. autdlarqáumut savalingmiormiunik inugtaqarnerugaluaramik māna amerdlanerssait, tássa 70–75 % migss., kalâliúput āmalo aqugtorta qarput qalorssuarnutdlo pârssissortaqardlutik. isumaqarpunga soqutigineqarnerat māna taimáitoq ingerdláínásagpat ukiut qavsikátait qângiugpata kalâtdlinik atausínáungitsunik nâлагаqalerumârtut. tamána takússutigssauvoq inûsugtut inûtigssarsíumut nutâliartalingmut iluamik malingnausínaussut neqerôrut nalerqútúgpat sujunigssaqardlunilo. tamáname erqarsautivtínit súkanerussumik malungnúsimavoq.

āmátaoq hjemmestyreudvalgimut ilaussortauvutit.

sujungdlermik oqautigigatdlardlara Lars Emilimut sivnússugssaunera atordlugo māna ilangúsimagama táuna folketingimut qinigaoriarmat. uvanga isumaqarpunga udvalge píssusigssamisôrtoq. landsrádip aulajangísínauuleriartornigssâ pingârouteqardluínartutut issigigavko Kalâtdlit nunānut túngassut tamavísalûnit táussuma aulajangertaleraluarpagit pitsaunerpáusagaluarpoq. tamáname inuínarnútaoq qinersissartunut nakússagsautáusagaluarpoq. mānákut píssusiussoq, tássa ministeriákut sût tamar-mik suliarineqartarnerat, mardloriáumik sulinerussarpoq kinguarsautáunangajaus-sardlunilume.

tássunga tungatitdlugo taingitsôrusúngilara atorfit pingârouteqartut kalâtdlinik inugtalersorneqarnigssait, tássa kalâtdlit nangmíneq sulissûnerulernigssait. isumaqarpungame savalingmiormiut tamána nakússutigivdluínarât atorfit pingârouteqartut tamardluínangajaisa savalingmiormiunik ilíniarsimassunik inugtalersorsimagamíkit. tamána isumagíngigkuvtigo sujunigssame sule atornialugtuartariaqássaugut.

oqauseq kalâliússuseq oqatdlisaujualersoq qanoq isumaqarfigâjuk. naggatâgut tamána pivdlugo oqauseqalârsínauvit?

uvanga isumaqarpunga nangminerssoriartulerneq oqatdlisaujualeriartortitdlugo āma kalâliússuneq sanerquatâgínarneqarsínáungitsaq, taimatútaordlo inuiagtut sūneq āma sanerqúneqarsínau-ngilaq. avámut sangminerulernigssamut ersserqigsumigdlo periauseqalernigssamut ilungersûteqartut pasineqartarput

kalâtdlit qavdlunâtdlo akornáne píssut-
sinik aserorterissûsugalugit. uvanga tai-
matut isumaqángilanga ãmalume qavdlu-
nânik akerartuissûngilanga. kisiániliuna
kalâtdlit nangminêrnerulernigssât pi-
ngârtitdlugo sangmigângavtigo tuping-
naquteqángitsumik qavdlunât agtorne-
qartartut. uvdlumíkúme píssusiviussut
torqortĩnarsínáungilagut. ãmalume ta-
mána qavdlunât pâsisinaussariaqarpât,
pâsissariaqardlugulume. nalúngilara er-
qaimavdluardlugulo qavdlunât sorssung-
nerssûp naláne tyskinit naqisimaneqara-
mik kivfáungissusertik utertíniardlugo
qanoq ilungersortigissut.

tamatumúnga, tássa kalâliússutsimut,

atatitdlugo erqáingitsôrusúngilara sujú-
nersûtigerêrsimagavko nunavtíne bôrne-
haveseminariaqalernigssaq ãmalume
landsråde tugdlianik atautsimîlerpat mi-
sigssugagssatut sarqúmiúniarpara uvdlu-
míkut atuarfeqarfingme inatsisip avdla-
ngortíneqarnigssânut túngavigssaqarner-
sugut. tássane inatsíme, erqarsautigivara
paragraf 14 ingm. 2, 3, ãma 4, agdlag-
simavoq kalâtdlisut atuartitsineq 3. klas-
semut kinguartíneqarsínaussoq. inatsit
imatut avdlángortítariaqarsorigavko:
qavdlunâttut atuartitsineq 3. klassemut
kinguartíneqarsínauvoq kalâtdlisutdle
atuartitsineq pingitsôrane mêtqat atua-
lerqârneránítde ingerdláneqartásaoq.